

Nr 21

Utlåtande i anledning av väckt motion om rätt för polisen att genom stickprov kontrollera bilisters nykterhet.

Tredje lagutskottet har behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 395, av herr *Gustafsson* i Borås.

Motionen har i huvudsak följande innehåll.

Motionären anför, att det i olika sammanhang diskuterats att ge polisen rätt att stickprovsvis kontrollera bilisternas nykterhet genom att ta prov på utandningsluften. En sådan analys kan ske på platsen för ingripandet och enligt vad motionären uttalar utan obehag för den undersökte. Något ingrepp i den undersöktes integritet kan knappast anses vara för handen. Den kontroll som nu sker genom att polisman söker lukta sig till eventuell förekomst av alkohol i den utandade luften anser motionären vara otillfredsställande, dels därför att det är mycket svårt att enbart genom lukten ana sig till om den undersökte har alkohol i kroppen och dels därför att metoden är ohygienisk och otidsenlig. Rätt för polisman att stickprovsvis pröva trafikanternas nykterhet torde enligt motionärens mening få en icke oväsentlig förebyggande effekt. Motionären anser — mot bakgrunden bl.a. av att en nyligen publicerad undersökning visat att ett stort antal bilister kört bil efter alkoholförtäring — att de hinder som föreligger för att polisen genom stickprov på bilisternas utandningsluft skall kunna kontrollera nykterheten snarast bör undanröjas.

I motionen hemställs »att Riksdagen ville förordna, att vägtrafikförordningen får sådan lydelse, att polisen erhåller rätt att företa i motionen nämnda stickprovskontroller».

Gällande bestämmelser

Tagande av prov på fordonsförarens utandningsluft för att konstatera eventuell alkoholpåverkan torde vara hänförligt under stadgandet i 28 kap. 12 § *rättegångsbalken* om kroppsbesiktning. Åtgärd enligt detta stadgande må ej ske med mindre den person, som görs till föremål härför, skäligen kan misstänkas för brott varå fängelse kan följa.

För rattfylleri enligt 4 § 1 mom. *trafikbrottslagen* är straffet fängelse i högst ett år eller, där omständigheterna är mildrande, dagsböter, dock ej under tjugofem. För rattonykterhet enligt 2 mom. i samma paragraf är straffet dagsböter, lägst tio, eller fängelse i högst sex månader.

1957 års riksdag

Sedan tiotalet år tillbaka föreligger möjlighet att konstatera eventuell alkoholpåverkan hos motorfordonsförare, genom att ta prov på vederbörandes utandningsluft. För detta ändamål begagnas en apparat, benämnd Alcotest. Denna består av ett cirka 7 cm långt slutet glasrör innehållande bikromatsvavelsyrelösning, som oftast blandas med kiselgel. Glasröret öppnas före användningen och den ena änden fastsättes på en ballong rymmande ca 500 ml. Den person som skall undergå prov blåser luften genom den andra änden av röret tills ballongen fyllts. Om utandningsluften innehåller alkohol färgas innehållet i röret grönt. Färgens utbredning och intensitet beror på koncentrationen av alkohol i utandningsluften.

Vid 1957 års riksdag väcktes i anslutning till proposition angående viss ändring i trafikbrottslagens bestämmelser om trafiknykterhet *motioner* (I: 406 och II: 506) med förslag att i vägtrafikförordningen skulle införas en bestämmelse enligt vilken polisen bl.a. skulle äga att för kontroll av nykterhetstillståndet hos förare av motordrivet fordon ta prov på förarens utandningsluft.

I utlåtande, nr 16 år 1957, anförde *första lagutskottet* att provtagning med alcotestapparaten torde vara hänförlig under stadgandet i 28 kap. 12 § rättegångsbalken om kroppsbesiktning, enligt vilket sådan besiktning icke får ske med mindre den person, som görs till föremål för den, skäligen kan misstänkas för brott, varå frihetsstraff kan följa. Provtagningsmetoden syntes utskottet vara ett värdefullt hjälpmedel i polisens arbete, särskilt när det gällde att i ett misstänkt fall få underlag för bedömande huruvida skäl förelåg att underkasta vederbörande blodprovstagning. Att utöka apparatens användningsområde till fall, där objektiva skäl för misstanke inte alls förelåg, syntes emellertid utskottet betänkligt. En så vidsträckt användning av metoden kunde väcka irritation hos lojala motorfordonsförare. Mot att tillmötesgå det i motionerna framförda förslaget talade också, att ytterligare erfarenhet borde vinnas om apparaternas bruk och det mottagande de rön te hos berörda medborgargrupper.

Motionerna avstyrktes sålunda av utskottet. De blev även av riksdagen avslagna.

1957 års trafiknykterhetskommitté

I sitt den 12 december 1963 avgivna betänkande (SOU 1963: 72) rörande trafiknykterhetslagstiftningen m.m. upptog 1957 års trafiknykterhetskommitté även frågan om polisens befogenhet att föranstalta om prov av förarens utandningsluft för att konstatera eventuell alkoholpåverkan.

Vid sitt övervägande av frågan fann kommittén att alcotestmetodens praktiska innebörd måste närmare preciseras. Det måste sålunda uppmärk-

sammas, anförde kommittén, att provtagning på en förarens utandningsluft alltid förutsätter förarens egen medverkan, då en kraftig utandning i apparaten är en förutsättning för att denna skall fungera. Vägrar föraren att andas i apparaten kan något prov inte tas. Att införa ett stadgande av innebörd att polisman alltid äger rätt att föranstalta om prov på utandningsluften för utrönande av motorfordonsförarens nykterhetstillstånd skulle sålunda enligt kommitténs mening vara verkningslöst. Rätt att begära sådant prov föreligger alltid, möjlighet att mot den enskildes vilja genomföra det finns däremot, uttalar kommittén, aldrig.

En av kommitténs ledamöter ansåg sig inte kunna biträda detta ställningstagande utan förordade i en reservation att utandningsprov skulle få företas rutinmässigt i samband med den allmänna trafikkontrollen och att förarna skulle vara skyldiga att underkasta sig sådant prov.

Trafiknykterhetskommitténs betänkande har remissbehandlats. Bl.a. på grund av den kritik som vid remissbehandlingen riktats mot betänkandet har ytterligare utredning ansetts erforderlig. Denna behandlas under nästföljande rubrik.

Pågående utredning

Chefen för justitiedepartementet har jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 januari 1966 tillkallat sakkunniga för utredning angående lagstiftningen om trafiknykterhetsbrott. Vid utredningsarbetet skall beaktas bl.a. de förslag som 1957 års trafiknykterhetskommitté har presenterat och vad som har kommit fram vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande. I direktiven för utredningen anförts att den av kommittén diskuterade frågan om s.k. utandningsprov som ett medel att uppdaga trafiknykterhetsbrott är av intresse. En befogenhet för polisen att rutinmässigt företa utandningsprov i samband med trafikkontroll kan, uttalas det, få stor betydelse för övervakningen av nykterheten i trafiken, om det visar sig möjligt att få fram en bättre provtagningsmetod än den hittills praktiserade alcotestmetoden. Huruvida polisen bör utrustas med nya befogenheter sägs emellertid också bero på om provtagning med en ny metod kan ske så smidigt och i övrigt på ett sådant sätt att en rutinkontroll inte framstår som ett anstötligt ingrepp i den personliga integriteten.

Utskottet

Sedan tioalet år tillbaka har polisen tillgång till en enkel, för fältbruk avpassad apparat, benämnd Alcotest, med vars hjälp man kan konstatera eventuell alkoholpåverkan hos motorfordonsförare genom att ta prov på vederbörandes utandningsluft. Provtagningen torde vara hänförlig under

stadgandet i 28 kap. 12 § rättegångsbalken om kroppsbesiktning. Den får sålunda inte företas med mindre den person som görs till föremål för den skäligen kan misstänkas för rattfylleri eller rattonykterhet.

I motionen föreslås att polisen för att effektivare än för närvarande kunna bekämpa brotten mot trafiknykterhetslagstiftningen skall erhålla rätt att stickprovsvis kontrollera bilisternas nykterhet genom att ta prov på vederbörandes utandningsluft.

Frågan om nykterheten i trafiken är otvivelaktigt ett allvarligt trafiksäkerhetsproblem. Kraftiga insatser för att bekämpa brotten mot trafiknykterhetslagstiftningen är därför motiverade. En befogenhet för polisen att rutinmässigt företa utandningsprov i samband med trafikkontroller skulle sannolikt få betydelse i detta hänseende. Som framgår av den inledande redogörelsen har emellertid olika meningar i fråga om lämpligheten av att ge polisen denna befogenhet kommit till uttryck under frågans tidigare behandling. Det har sålunda framhållits att betänkligheter möter mot att utöka användningsområdet för alcotestmetoden till fall, där objektiva skäl för misstanke om trafiknykterhetsbrott inte föreligger. Det har vidare anförts att metoden förutsätter medverkan av den undersökte och att ett stadgande av den innebörd motionären ifrågasatt skulle bli verkningslöst i de fall vederbörande vägrar att medverka. De invändningar som sålunda framförts mot den nu använda metoden kan inte fränkännas betydelse. Utskottet saknar emellertid anledning att ta närmare ställning till hithörande spörsmål med hänsyn till att sakkunniga nyligen tillkallats för att verkställa utredning angående lagstiftningen om trafiknykterhetsbrotten. Som framgår av det föregående skall de sakkunniga även uppta frågan om utandningsprov som ett medel att uppdaga trafiknykterhetsbrott till bedömning. Denna prövning bör inte föregripas.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

att förevarande motion, II: 395, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 mars 1966

På tredje lagutskottets vägnar:
ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson, Svante Kristiansson, Ebbe Ohlsson*, Erik Jansson, Nils-Eric Gustafsson*, Åkesson, Wirmark och Torsten Hansson;

från andra kammaren: herrar Levin, Nyberg, fru Torbrink, herrar Grebäck, Persson i Tandö, Svenning, Hamrin i Kalmar och Bengtson i Solna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.